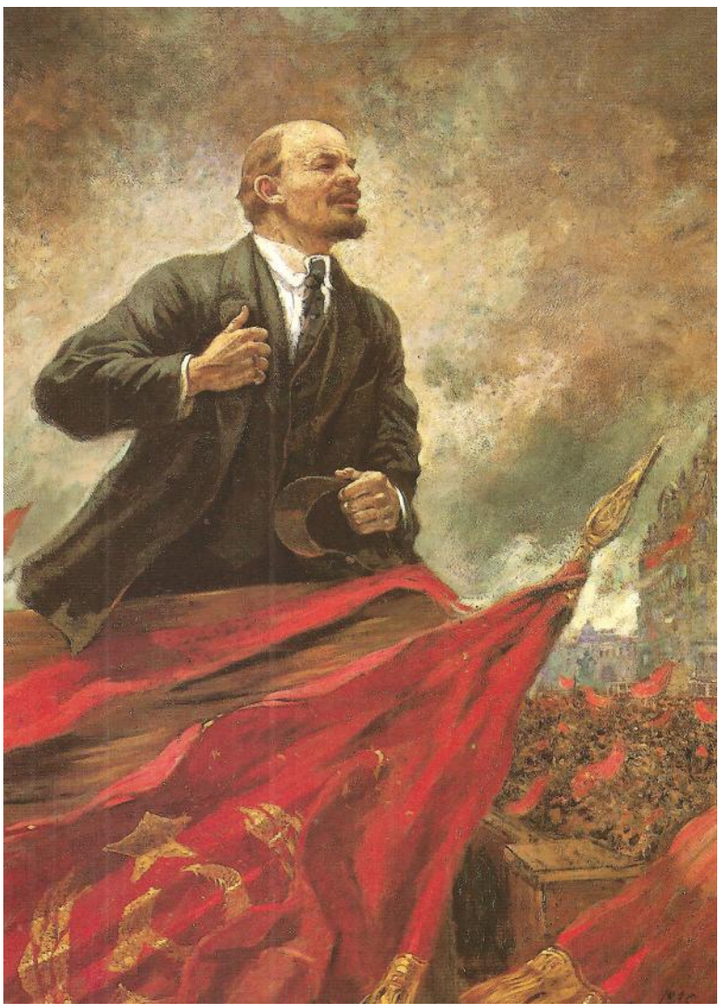
VLADİMİR İLYİÇ ULYANOF (LENİN) VE TÜRKİYE — I
EKİM DEVRİMİ VE OSMANLI-TÜRK BASININDA LENİN

ZAFER TOPRAK

Ekim Devrimi'nin 100. yıldönümü nedeniyle Tarih Vakfı bir dizi etkinlik düzenliyor. Bu bağlamda Toplumsal Tarih *dergisi Ekim Devrimi üzerine yazılara yer vermeye karar verdi. 1917 Ekim Devrimi günlerinde, önce Osmanlı basını, ardından Cumhuriyet Türkiye'si yayın dünyası Ekim Devrimi'ne ve onun öncüsü Lenin'e geniş yer verdi. "Vladimir İlyiç Ulyanof [Lenin] ve Türkiye" yazı dizimizde bu ilgiyi özgün haber ve yorumlarla okura aktarmayı düşünüyoruz.*

A. Guerassimov, ***Lenin Kürsüde.***

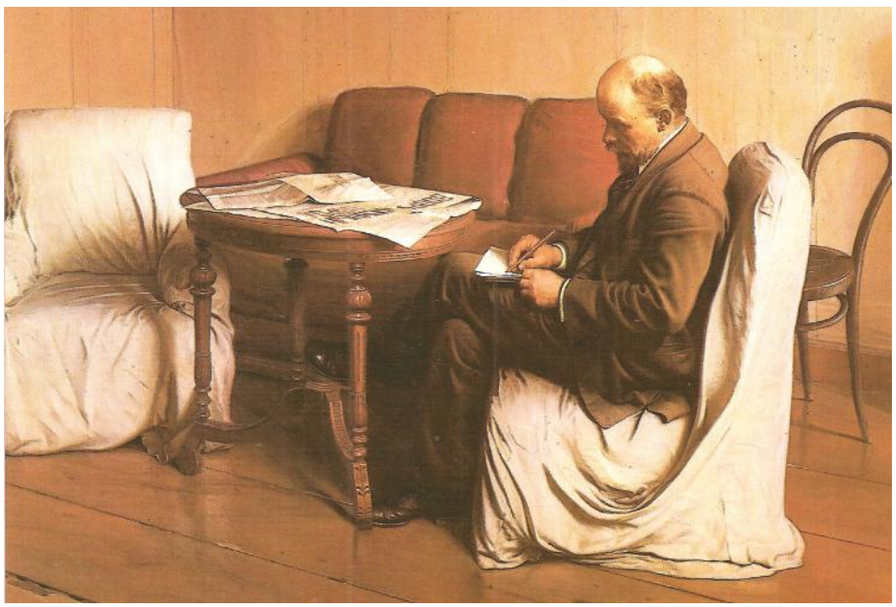
Bolşevik İhtilali kuşkusuz savaşın ortasında bocalayan Osmanlı Devleti için bir umut ışığı oldu. Çarlık Rusya'sı Cihan Harbi'nde hasım kamptaydı. İhtilalle birlikte Çarlık yönetimini alaşağı edip Lenin'in önderliğinde Sovyet düzenini kuran devrimci iktidar savaştan çekilip barış için çaba sarf edecekti. Bu gelişme Osmanlı ordularının hiç olmazsa Kafkas cephelerinde nefes almasına vesile oldu. Bu arada devrimin gerisindeki düşünce akımı, Osmanlı'da da II. Meşrutiyet sonrası yeşermeye başlamıştı. Osmanlı Sosyalist Fırkası kurulmuş, *İştirak* başta olmak üzere bir dizi sosyalist dergi yayımlanmıştı. Lenin'in 1916 yılında yayımladığı *Kapitalizmin En Son Aşaması Emperyalizm* kitabı mazlum ülkelere yeni bir çıkış kapısı açıyordu. Nitekim Parvus'un yazıları başta olmak üzere Batı sömürgeciliğine karşı koyan kimi yazarlar sayesinde emperyalizmin neden olduğu bağımlılık ilişkileri Osmanlı düşünce dünyasında da yer etmeye başlamıştı. Lenin'in emperyalizm karşıtı politikası kimi çevrelerde, bu arada İttihat ve Terakki bünyesinde ilgi uyandırmakta gecikmedi. Ne de olsa aynı düşmana karşı mücadele edilecekti. Bu ne-

denle 1917 Bolşevik İhtilali, Osmanlı için giderek olumsuz bir çizgiye giren dünya savaşında İttihatçılar için çözüm sunabilirdi. Lenin bundan böyle Osmanlı basınında umutla izlenen bir lider oldu.

Milli Mücadele ile birlikte bu ilgi Sovyet Rusya'yla bilfiil dostluk ilişkilerine dönüştü. Türkiye, Lenin'in ülkesiyle Milli Mücadele döneminde sıcak ilişkiler geliştirmiş ve Sovyet Rusya, Türkiye'yi ilk tanıyan ülkelerden biri olmuştu. Batı emperyalizmine karşı aynı cephede yer alan her iki ülke Moskova görüşmeleri sonucu 16 Mart 1921 günü Türkiye-Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nı imzalamıştı.

Bu tarihten daha önce Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa ile Rus Şuralar Cumhuriyeti Reisi Lenin arasında Dağıstan'ın istiklali nedeniyle telgraf teatisinde bulunulmuştu. Her iki devlet reisi bu vesileyle emperyalizme karşı verdikleri ortak mücadeleyi bir kez daha gündeme taşımışlardı. Mustafa Kemal'in Lenin'e gönderdiği telgraf, içeriği yönüyle Milli Mücadele'nin niteliğini de belirliyordu. Telgrafın metni şöyleydi:

> Reis Yoldaş!
>
> Telsiz telgrafla Moskova'dan vaki olan bir tebliğ ile Sovyet Rusyası tarafından Dağıstan'ın istiklali tanındığına muttali olduk. Bu mes'ud kararın Bolşevizm dünyasıyla İslam dünyası arasındaki münasebata fevkalade hüsn-i te'sir edeceğine ve bu suretle bizleri hal-i hazır kapitalist idaresinin iktibas-ı hayat ve kuvvet eylediği Garp emperyalizmini devirmekten ibaret olan müşterek gayemize daha ziyade yaklaştıracağına şüphe etmiyorum. Bu netîce-i mes'udenin ancak sıkı sıkıya teşrîk-i mesaî etmemizle kabil olacağına kani olduğumdan dolayı bizi yekdiğerimize bağlayan revabıtı daha ziyade tahkîm ve teşyîd edecek her hadisenin mucîb-i sürur ve mahzuzatım olduğunu beyan eder ve Rus Sovyet Cumhuriyeti'nin zat-ı âlîlerinden mülhem olarak Şark'ta tesîs ettiği durendişane ve akılane siyasetinden dolayı arz-ı teşekkürat eylerim. Şark'ta ve bütün dünyada hak ve adaletin zafer-i karîbine büyük bir îmanla kani olarak ihtiramatımın kabulünü rica ederim efendim.[1]

I. Brodski, *Lenin Smolny'de.*

Türk-Sovyet ilişkileri Milli Mücadele ertesi diplomatik düzeyde dostane bir biçimde sürecekti, ancak kısa bir süre sonra Lenin sahneden çekildi. Lenin'in sağlığı 1921 yılından itibaren giderek kötüleşmişti. Ölmeden önce birkaç kez inme geçirmişti. Ekim Devrimi'nin lideri ve Sovyetler Birliği'nin kurucusu Vladimir İlyiç Ulyanov, bilinen adıyla Lenin, 21 Ocak 1924 günü tedavi gördüğü Gorki kasabasında 53 yaşında öldü. Lenin, politik kimliği yanı sıra aynı zamanda Marksist-Leninist ideolojinin fikirsel önderiydi. Bu nedenle dönemin Türkiyeli Marksist aydınları nezdinde ayrı bir yeri vardı.

Lenin'in ölümü Türk basınında geniş yer aldı. Ölüm haberi tabip raporuyla birlikte şu satırlarla veriliyordu:

> 21 Kânun-ı sanî'de Lenin'in sıhhati birdenbire fenalaştı. Saat 5.30'da teneffüs müşkülleşti. Lenin kendisini kaybetti ve kuvvetini zayi etmeye başladı. Nihayet 7:15'te merkez-i teneffüsün felci üzerine teneffüs inkıtaya uğradı.[2]

Ardından bir ek rapor geldi:

> 22 Kânun-ı sanî'de saat üçte Lenin üzerinde yapılan feth-i meyyit [otopsi] ameliyesi neticesinde, cihaz-ı deveranının derin tebeddülata uğradığı görülmüştür. Mevtin bilavasıta sebebi ev'iye-i dimağiyyede [beyin damarlarından] husule gelen nezftir [kanamadır].[3]

Bir gün sonra ise 23 Ocak günü Gorki'den Moskova'ya getirilen Lenin'in naşı, eskiden Rus asilzadelerinin kulübü olan, devrim sonrası iki numaralı "Amele Teşkilatları Evi"ne dönüştüren binada Sütunlu Salon denen mekâna kondu ve halkın ziyaretine açıldı. Ardından Kızıl Meydan'da devrim önderlerinin gömülü olduğu sarayın duvarı boyunca düzenlenen mezara Kamenev, Kalinin, Zinovyev ve Buharin tarafından indirildi.

Lenin'in cenaze merasimi hakkında haber Moskova'dan dünya telsizlerine, bu arada Türkiye'ye, şu satırlarla aktarıldı:

> 26 Kânun-ı sanî Moskova: Lenin'in cenaze merasimi bugün icra olunmuştur. Bugün Kızıl Moskova müthiş bir manzara arz ediyordu. Rusya'nın her tarafından akın akın Moskova'ya dolan köylü ve amele mümessilleri, beynelmilel amele teşkîlatları

D. Nalbandian, V. Bassov vd., *Sovyetlere İktidar-Halka Barış.*

murahhasları, düvel-i ecnebiyye diplomatları, soğuğun tahte's-sıfır otuz beş derecede olmasına rağmen bir buçuk milyon halk merasime iştirak etmişlerdir. Lenin medfenine [kabrine] indirilirken bütün Rusya'da bütün işler tatil edilmiş, beş dakika müddetince bütün toplar ve tüfekler ateş açmışlar, bütün fabrikalar düdüklerini çalmışlardır. Bu esnada Rusya'nın her tarafına telsiz telgraflar şu sözleri çekmiş bulunuyorlardı: "Arkadaşlar! Ayağa! Kalkınız! Lenin medfenine [kabrine] indiriliyor![4]

Bu tören sırasında o sırada Moskova'da bulunan, çoğu Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi

"Lenin Kimdir", Sabah, 13 Kânun-ı evvel 1333/1917, s. 1.

Simbirsk Mektep Müdürünün Oğlu Vladimir İlyiç Ulyanof — İlk İsyan — Darülfünun'dan Tard — Amele Sınıfının Hürriyeti İçin Müzakere Cemiyeti — Sibirya'ya Nef'i — Memalik-i Ecnebiyyedeki Hayatı

Sulh lehindeki mücadelesi ile bütün dünyada mühim bir şahsiyet hükmünü alan Lenin'in tercüme-i hali hakkında mufassal bazı malumata destres olduk [eriştik]. Bu malumat Lenin'in tarz-ı hayatı ve müdafaa ettiği esasları vazıh bir surette göstermektedir. Elyevm Rusya'nın mukadderatına hâkim olan ve ittihaz edeceği hatt-ı hareket ile Harb-ı Umumî üzerinde büyük tesir yapacak olan Lenin'in kim olduğunu bilmek faideden hâli olmadığı için bu malumatı aşağıda derc ediyoruz.

Elyevm bütün Rusya'nın mukadderatını yed-i idaresine almış olan Lenin 1870 senesi Nisan'ının üçüncü günü Simbirsk kazasında tevellüd etmiştir. Asıl ismi Viladimir İlyiç Ulyanof olup Lenin nam-ı müstearıdır. Pederi Simbirsk'de mektep müdürü idi. Epeyce tahsil görmüş bulunduğu için ahalinin seviye-i irfanını yükseltmeye bütün kuvvetiyle çalışıyor, mektepteki derslerinden maada ahali arasında da ilim ve irfanın teemmüm etmesi için sarf-ı gayret ediyordu. Halbuki bir taraftan ahalinin fakr u zarureti, diğer taraftan hükümet-i müstebidenin keyfi icraatı Vladimir İlyiç Ulyanof (Lenin) kendini anlamaya başladığı zaman bu ahvali gördü ve kalbinde o zamandan itibaren derin bir isyan baş gösterdi.

1887 senesinde meşhur ihtilalcilerden biraderi İmparator Üçüncü Aleksandr'a karşı suikast tertibi ile itham olunarak idam edildi. O zaman Lenin Darülfünun'da hukuk tahsil ediyor ve daima sosyalist fikirleri takip ederek bu yolda propaganda yapıyordu. Biraderinin idamı üzerine propagandasına bir kat daha germi verdiğinden Darülfünun'dan tard edildi.

Lenin 1887'den 1892 senesine kadar muhtelif işlerle uğraştıktan sonra 1892'de Petersburg'da yerleşti ve bütün gayretini ictimaî faaliyetlere hasretti. Bilhassa amele teşkilatı ile uğraşmaya başladı. Rusya'da ilk amele teşkilatı münhasıran Lenin'i eser-i gayretidir. Bu yolda teşkil edilen cemiyetin ismi "Amele Sınıfının Hürriyeti İçin Mübareze İttihadı" unvanını haizdir.

Lenin bir taraftan ictimaî faaliyetlere hasr-ı vücut ederken diğer taraftan *Mecmua* namı altında bir risale neşrederek bütün kuvvetiyle sosyalizm fikirlerini neşretmeye başladı. Fakat 1895 senesi Kanun-ı evveli'nde Lenin "Mübareze İttihadı" cemiyetinde refikleriyle birlikte tevkif edilerek hapse tıkıldı. Lenin iki sene zincirbend kaldı ve bade Sibirya'ya sürüldü.

1898 senesinde "Amele Sınıfının Hürriyeti İçin Mübareze İttihadı" cemiyetinden Rus Sosyal Demokrat Amele Fırkası doğduğu zaman Lenin Şarkî Sibirya'da ücra bir köyde, dünyadan uzak bir hayat yaşıyor idi. Müddet-i cezaiyyesinin ikmalinden sonra memalik-i ecnebiyyeye gitti ve eski arkadaşları ile beraber gazete neşrine başladı. Yazdığı bütün makaleler şiddetli ihtilal fikirleri ile meşbu' idi. Lenin aynı zamanda mufassal bir ilmî eser de telif ediyordu. Amele Fırkası'nın ikinci kongresinde fırka efradı arasında ihtilaf husule geldi ve işte o zaman Maksimalistler ile Minimalistler hizipleri teşekkül eyledi.

1905 senesinde zuhur eden ilk Rus ihtilalinde Lenin memleketine avdet etti ve bütün kuvveti ile hareket-i ihtilaliyyeye iştirak eyledi. Evvela Petersburg'da ikamet etti ve bâde Finlandiya'nın Kanunkale şehrine giderek orada sosyalizm propagandasıyla iştigale başladı. Hükümet-i müstebide 1907 senesinde ihtilali itfaya muvaffak olunca Lenin yeniden memalik-i ecnebiyyeye gitti ve Beynelmilel Sosyalist Cemiyeti'ne dahil olarak sosyalist hareket-i ameliyyesine iştirak eyledi.

Harb-ı Umumî'nin son üç senesinde Lenin Almanca, Rusça ve Fransızca makaleler yazarak ictimaî emperyalizmi şiddetle tenkid eylemiş ve bilahare *Sosyal Demokrat* ve *Komünist* namıyla iki gazete neşretmiştir. Diğer taraftan Beynelmilel Zimmerwald Konferansı'nın teşkili ile de uğraşmış ve bütün mesaisi Avrupa sosyalist mahafilinde büyük bir tesir husule getirmiş. Bu suretle Lenin Avrupa sosyalistleri arasında ciddi bir nüfus kazanmıştır.

Rus idare-i müstebidesi sükût eder etmez Lenin ihtilal hareketinin Garbî Avrupa amelesine dahi sirayet etmesi için hiçbir fedakârlık diriğ etmemeleri ve Nisanda Rusya'ya avdet ederek memlekette hareket-i ihtilaliyyenin tevessü etmesine ve Harb-ı Umumî'ye karşı birçok mübareze tertibine çalıştı. Bütün bu teşkilat bittabi ağniyyan sınıfının [asilzade sınıfının] buğz [kin, nefret] ve adametini [akılsızlığını] tahrik eyledi. Ahalinin vasi kitleleri ise bilakis Lenin'in faaliyetini takdir ettiler ve nihayet kendisini hükümet-i ihtilaliyyenin başına geçirdiler.

Lenin'in telif etmiş olduğu bütün âli eserlerin mevzu'u milli hususlar ve bilhassa arazi meselesi teşkil eder. Lenin daha Rusya ihtilalinin zuhurunda Lehistan, Finlandiya ve Ukranya meselelerinin muhakkak bir tarzda suret-i tesviyyesi esaslarını hazırlamıştır. Gerek harekât-ı siyasiyyesinde gerek asar-ı ilmiyyesinde gayet metin fikirler ile meşbu' olduğunu ispat eylemiştir. İşte bu metanet sayesindedir ki son hareket-i ihtilaliyyenin zimam-ı idaresini [yönetimini] eline geçirmeye muvaffak olmuştur.

[KUTV] öğrencisi olan Türk Marksistler de törende hazır bulunmuşlar ve anılarını *Aydınlık* dergisinde yayımlamışlardı. Bu anılara ileriki sayılarımızda yer vereceğiz.

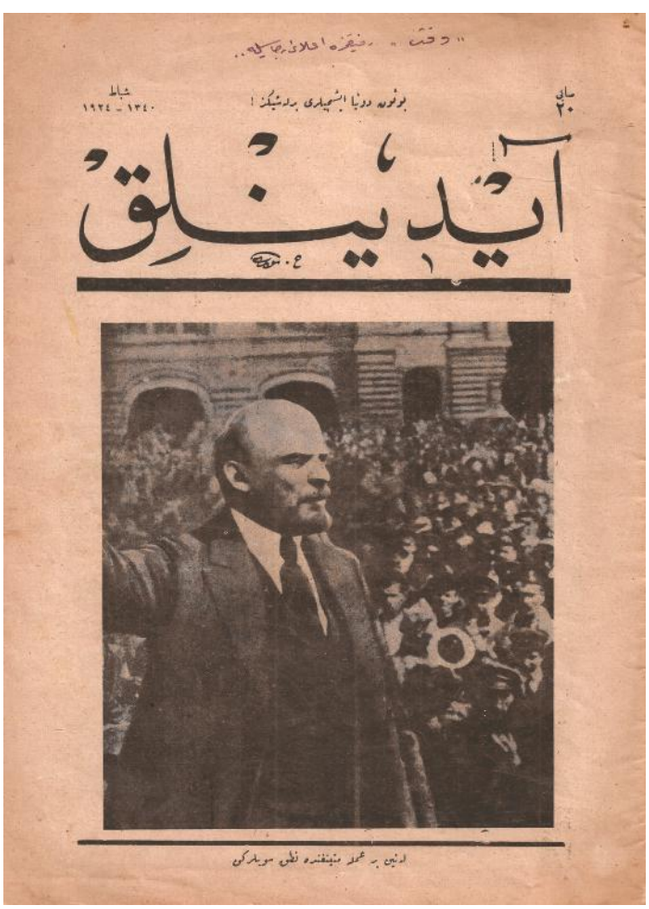
Lenin'in ölüm haberi bir gün sonra, 22 Ocak günü Moskova'dan Ankara'ya ulaştı, ancak Ankara'da bulunan Rus heyeti haberi itiyatla karşıladı. Haberin 24 Ocak telgrafıyla teyit edilmesi üzerine Büyük Millet Meclisi'nde Celal Nuri Bey tarafından Lenin'in ölümü ve Türkiye için bunun anlamı üzerine bir konuşma yapıldı. Ardından Sovyet Rusya'ya oybirliği ile taziyet telgrafı çekilmesine karar verildi. Ayrıca Hariciye Nezareti Sovyet sefirine taziyetlerini bildirdi, Sovyet sefaretinde bir tören düzenlendi. Bu arada Başvekil İsmet Paşa, Sovyet Rusya hükümet reisi Kalinin'e şu telgrafı çekmişti:

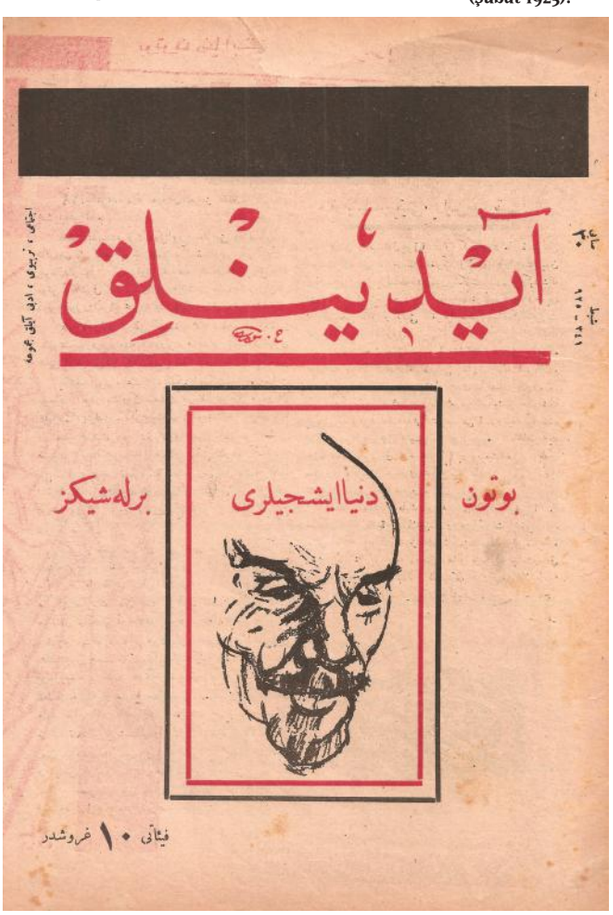
> Monsieur Lenin'in vefatıyla müteessir olan Türkiye Büyük Millet Meclisi dost ve komşu milletin duçar olduğu ziya-ı elemden mütevellid hissiyyat-ı taziyetkâranesini Rusya Şûralar Müttehid Cumhuriyeti'ne arz eyler.[5]

Lenin'in ölümü Türkiye'de büyük yankı uyandırmış, Türk basını da 23 Ocak gününden itibaren ölüm haberine geniş yer vermişti. Bu haberlere ve yorumları yazı dizisinin sonraki bölümlerinde yer vereceğiz. Şimdi Ekim Devrimi'nin ilk günlerine geri dönelim ve Osmanlı basınının Lenin'e ayırdığı yeri görelim.

Osmanlı basını Lenin'e ilk kez Ekim Devrimi ertesi yer verdi. *Vakit*, *Tasvir-i Efkâr*, *Tanin*, *Sabah* gazeteleri Rusya'daki gelişmeleri günü gününe okurlara aktarıyor, bu arada Lenin'den sık sık sütunlarında bahsediyorlardı. "Bolşevikler ve Lenin",[6] "Lenin Kimdir ?",[7] "Lenin'de İstibdat Meyli"[8] bu tür makalelerden birkaçıydı. Bunlar yanı sıra "Bolşevikî Siyaseti",[9] "Sosyalizm Nedir ?",[10] "Harp ve Sosyal Demokrasi"[11] türü, Sovyet Rusya'nın yapılanmasına yönelik yazılar gazetelerde yer alıyordu. 13 Aralık 1917 günlü *Sabah* gazetesinde çıkan "Lenin Kimdir?" başlıklı yazı Lenin'le ilgili ilk biyografik bilgiydi.[12] Bu yazıyı diline dokunmaksızın burada sunuyoruz. Öte yandan *Vakit* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde Aralık 1917'de iki Osmanlı gazetecisinin Lenin'le, devrim öncesi 1916 Haziran ayında yaptığı mülakat yer alacaktı.

"Lenin medfenine [kabrine] indirilirken bütün Rusya'da bütün işler tâtil edilmiş, beş dakika müddetince bütün toplar ve tüfekler ateş açmışlar, bütün fabrikalar düdüklerini çalmışlardır."

Aydınlık dergisinin Lenin kapakları: Sayı 20 (Şubat 1924) ve sayı 30 (Şubat 1925).

Türkiye Rus devrimine duyduğu ilginin boyutlarını Uygur Kocabaşoğlu ve Metin Berge *Bolşevik İhtilali ve Osmanlılar* başlıklı kitaplarında geniş bir şekilde inceliyorlar.[13] Devrim sırasında özellikle *Sabah*, *Tasvir-i Efkâr* ve *Vakit* gazeteleri Lenin'e odaklanacaktı. İstanbul gazeteleri bununla da yetinmeyip iki muhabirinin Lenin'le devrim arifesi İsviçre'de yaptıkları bir mülakata yer vereceklerdi. "Lenin ile Mülakat"ı Darülmuallimin-i Aliyye muallimlerinden Aziz Bey ile Yusuf Akçura tarafından gerçekleştirilmişti ve *Vakit* ile *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde yer almıştı. *Vakit* gazetesi mülakata sayfalarında yer verirken şu satırları aktarıyordu: "İnsaniyeti sulh yoluna doğru sevk etmek için ilk kat'i adımları atan Lenin, hiç şüphesiz yarın tarihin büyük şahsiyetleri sırasında zikr edilecektir."[14] Bu mülakatın *Tasvir-i Efkâr* versiyonunu[15] ekte veriyoruz. *Vakit*'te ise mülakat birkaç gün önce yayımlanmıştı.[16]

Lenin'in izleyen yıllarda Osmanlı basınındaki yerini Uygur Kocabaşoğlu ve Metin Berge'nin derledikleri kitaptan izlemek mümkün. Ölümü üzerine ise en geniş yeri doğal olarak 1921 ile 1925 yılında Türk Marksistlerinin yayımladığı *Aydınlık* dergisinde yer aldı. *Aydınlık*'çılar ayrıca Lenin ve Leninizm başlıklı bir risale yayımladılar.[17]

Ustamızın Ölümü[19]

نومره‌سی صحیفه: ۸۰۳

عکس صدا

یالان !

یالان !!

یالان !!!.

کیتدن کیفیته آتلایان
کتله‌لرك رهبری ثولمز
ثول ـ مز
ثوله‌مز
عصرلرك دونوم یرینی الك اوكده كچن ادام !
فورطنه‌لرده قه‌دری ایلك اوكچه سچه‌ن آدام
ناصیل یومار
ابدیاً كوزلرینی ؟..

یالان !

یالان ، یالان !
یالان سویله‌یورسیك اولان
أبدیاً دویامق 'ولورمی هیچ
له‌ینك سوزلرینی ؟

عکس صدانك عکس صداسی

اوقویوك !
اوقویوك یوكسك سسله
اوقویوك هایقیراراق
اوقویوك سسكزله دهمیر چوبوقلری قیرارق

اوقویوك!

اوقویوك له‌ینندن برسطر !.
ثولدی یوبوك اوستامز !
ثول ـ دی!.
ثولوم

اوستامزك ثولومی

صدا

كلیك !
قیزیل‌طالق طابورلری كبی داغلری دوزله‌یه‌رك كلیك!
كومور ، پنبزن ، غاز قوقوسی یانسین تفسكزده ،
ماوی ایش یاخی كوملكاریكزی كیه‌رك كلیك ! .

كلیك !
سسكزده جینلاتارق
سیاه طوغله یاجارك دودوك سسی !

كلیك !

آیدینلقجیلر قادار صبق وصاغلام كلیك !
برخیرم وار سزه ،
تروجكینك ده‌میردالغالی صاجلرینی‌تزه‌تن برخبر؟
فقط
الك یوبوك تهلكه
الك یوبوك كدر
قیرامازبربرینه كتله‌ه‌ن قوللرك زنجیرینی
كتله‌نیك !
ثولدی له‌ینن

پروتو پلازمانك عطالتیدر !
فقط
بوكون
هر
پرولتر
یارین
یارینكی صنفسز جمعیتده هر بیكی دوغان جوجوق
بولاجاق كندی ماده‌سنده له‌ینك شعورینی !
ثولدی یوبوك اوستامز

ثول ـ دی

لاكن آرقاسنده قولی باغلی براقادی بزی ،
بزه صنعتنك سرینی اوكرتوب ثولدی !

تاملایاجغز

شاه اثریمزی !!

ناظم حکمت

Ustamızın Ölümü

Seda

Gelin!
Kızıl tank taburları gibi dağları düzleyerek gelin!
Kömür, benzin, gaz kokusu yansın nefesinizde,
Mavi işbaşı gömleklerinizi giyerek gelin!

Gelin!
Sesinizde çınlatarak
Siyah tuğla bacaların düdük sesini!

Gelin!
Aydınlıkçılar kadar sıkı ve sağlam gelin!
Bir haberim var size,
Troçki'nin de demir dalgalı saçlarını titreten bir haber;
Fakat
En büyük tehlike
En büyük keder
Kıramaz birbirine kenetlenen kolların zincirini
Kenetlenin!

Öldü Lenin!

Aksi Seda

Yalan!
Yalan!!
Yalan!!!.
Kemiyetten keyfiyete atlayan
Kitlelerin rehberi ölmez
Öl-mez
Ölemez,
Asırların dönüm yerini en önde geçen adam!
Fırtınalarda feneri ilk önce seçen adam
Nasıl yumar
Ebediyen gözlerini?..

Yalan!
Yalan, yalan!
Yalan söylüyorsun ulan
Ebediyen duymamak olur mu hiç
Lenin'in sözlerini?

Aksi Sedanın Aksi Sedası

Okuyun!
Okuyun yüksek sesle
Okuyun sesinizle demir çubukları kırarak,

Okuyun!
Okuyun Lenin'den bir satır!

Öldü büyük ustamız!
Öl-dü!
Ölüm
Protoplazmın ataletidir!
Fakat
Bugün
Her
Proleter
Yarın
Yarınki sınıfsız cemiyette her yeni doğan çocuk
Bulacak kendi maddesinde Lenin'in şuurunu!

Öldü büyük ustamız,

Öl-dü
Lakin arkasında kolu bağlı bırakmadı bizi,
bize sanatın sırrını öğretip öldü!

Tamamlayacağız

Şaheserimizi!!

Nâzım Hikmet

"Lenin ile Mülakat", Tasvir-i Efkâr, 20 Kânun-ı evvel 1917, s. 1. (Darülmuallimin-i Aliye muallimlerinden Aziz Bey ve Yusuf Akçura)

Bir Han Odasında - Bir Karyola ile Bir Masa - Lenin'in Düşündükleri - Bambaşka Bir Cemiyet-i Beşeriye - Lenin'in Malumatı - Rusya'daki Demokrasi Nerelere Kadar İcra-i Tesir Edebilir?

Yeni Rus hükümeti reisi Lenin, mevki-i tatbike koyduğu nazariyyat-ı siyasiyye ve Rusya'ya verdiği son şekl-i idare ile dünyanın her tarafında nazar-ı dikkati celb eden bir şahsiyet-i mühimme olmuştur. Beşeriyet-i muzdaribeye sulh ve selamet bahşı gibi niyyat-ı necibe [soylu niyetler] ile mevki'kâr ve iktidara çıkarılan bu tarihi adımın ahval-i hususiyye ve efkâr-ı siyasiyyesi, diyebiliriz ki zamanımızın en merakaver mebahisinden birini teşkil etmektedir. Mahalli matbuatın ecnebî gazetelerden nakl ve iktibas ettiği fıkralar ise, karilerimizin ihtiyaç ıttılaını [öğrenci ihtiyacını] teskin edebilecek mertebe müdellel [delil, şahit ile ispat edilmiş] ve mufassal değildirler. Ahali komiserleri reisinin gerek ahval-i hususiyye, gerek ahval-i siyasiyyesi hakkında malumat-ı kafiyye almak için, Darülmuallimin-i Aliye muallimlerinden olup İsviçre'de bulunduğu müddetçe Lenin ile birkaç kere mülakat eden Aziz Bey'e müracaat ettik. Mumaileyhin bu hususa dair olarak verdiği malumat ve tafsilatı, herkesce müsellem olan [doğruluğu herkesce kabul edilmiş olan] ehemmiyet-i azimesine mebni atiye derc ediyoruz:

Bir Han Odasında

Yusuf Akçura Bey ile beraber 1916 senesi Haziran'ında Lozan'da in'ikad eden Milel-i Mahkâme Kongresi'nde bulunuyorduk. Orada bazı Rus sosyalistleri ile tanıştık. Bunlardan Zifeld isminde genç bir adam bizi Lenin ile görüştürmeye vasıta oldu. Lenin, Alman İsviçre'sinde, biz ise Fransız İsviçre'sinde idik. Genç sosyalist ile beraber Zürih'e gittik; vaktimiz gayet dar olduğundan Lenin ile ancak birkaç def'a görüşebildik. Lenin ile ilk mülakatımız Temmuz nihayetlerinde vuku'a geldi. Zifeld'in delaletiyle bir gece saat onda Lenin'in evine gittik. Lenin'in ikamet ettiği mahal küçük bir otel idi. Bu otel ise Zürih gibi gürültülü bir şehrin en sakin, en tenha, en asude sokaklarından birinde kaindi ve bir otelden ziyade bir han odasına benziyordu. Lenin'in sakin olduğu kata çıkmak için gayet uzun ve dolambaçlı, tıpkı bizim mağazalardakilere müşabih ve muazzam merdivenlerden çıkmak iktiza ediyordu.

Bir Karyola ile Bir Masa

Odasına girdiğimiz vakit bu mühim adamın maişetindeki sadeliğe karşı hayret ve taaccüp içinde kaldık. Çünkü odada demir bir karyola üzerine konulmuş adi bir yatak ile iki iskemle ve bir de ufak masadan başka hiçbir şey yoktu. Müteakiben dördümüz de o han odasından çıktık; o civarda bulunan bir kahveye gittik; o kahvenin salon şeklindeki bir odasında oturduk. Ve saat ondan bire kadar, tamamen üç saat Lenin ile uzun uzun sohbet ettik.

Lenin'in Çehre ve Kıyafeti

Lenin, kırk kırk beş yaşlarında kuvvetli, tamü'l-aza ve tamü's-sıhhe bir adamdır. Boyu orta, sakalı yok ve bıyıkları kesikti. Simasından maada telebbüs [giyinme] ve tekellümünden de kat'iyyen Rus olduğu anlaşılamaz. Diğer Rus sosyalistleri gibi kir ve pislik içinde değildir. Bilakis sade ve temiz kıyafeti ve güzel olmamakla beraber çirkin de olmayan siması ile insanda hoş bir tesir ika' ediyordu. Dördümüz de Fransızca bildiğimiz için musahabemiz bu lisan ile cereyan etti. Fransızcayı bir Parisli kadar iyi konuşuyordu. Mahza sonradan Almanca bildiğini de öğrendim.

Lenin'in Düşündükleri

Bizim Lenin'le görüşmekliğimizde bir maksat vardı. Biz de Rusya'daki milel-i mahkumeden olduğumuz için, Rus sosyalistlerinin en mühim rüesasından birinin bizim mensup olduğumuz milletler ile Rusya'nın idare-i dahiliyye-i müstebidesi hakkında neler düşündüğünü anlamak istiyorduk. Sözü arzu edilen mecraya getirmek üzere evvela Rusya'nın idare-i dahiliyyesi hakkında neler düşündüğünü sorduk. Mülakata başladığımızdan biraz sonra, kendisine irad ettiğimiz suallere karşı verdiği cevaplara bakarak sosyalizmde kollektivist derecesinde efkâra sahip olduğunu öğrenmiştik. Bugün Rusya'da tatbikine başladığı taksim-i arazi ve hakk-ı tasarrufun ilgası gibi hususatı, Lenin ile o zamanki mülakatımızda kendisinden işitmiş idik.

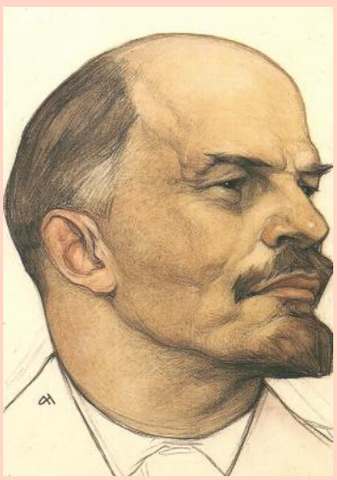
Bambaşka Bir Cemiyet-i Beşeriyye

Lenin, prensiplerini mevki-i tatbike koymak için sırf söz ve mantığa müracaat usulünü kabul etmemektedir. Mumaileyh prensiplerini mevki-i fiile koymak için vesait-i şedideyi iltizam etmektedir.

Yine aynı akşam siyasî ve içtimaî prensiplerini dur ü dıraz [uzun uzadıya] nakl ve ityan eyledikten sonra, bu suretle, yani kendi fikirlerini tevfiken vücude getirilecek bir Rus demokrasinin, Avrupa'nın eşkâl-i hazırası üzerinde icra-i tesir edeceğine kani olduğunu söyledi ve binaenaleyh atide bambaşka esasat üzerine müesses yeni bir cemiyet-i beşeriye teşekkül edeceğini ve bunun da çok gecikmiyeceğini bildirdi. Lenin'in bize vuku bulan beyanatına göre, o, bütün bu düşünceleri ile yalnız Rusya'daki bir kısm-ı beşeriyyeti düşünmüyordu. Bilakis cemiyet-i beşeriyyenin heyet-i umumiyyesi ile alelumum akvam hakkında aynı fikirler ve aynı hayırhahhane niyetler ile hareket ettiğini söyledi.

Bir Millet Diğer Bir Millete Tahakküm Edemez

Biz millet-i mahkûme olduğumuzu ileri sürerek hakkımızdaki, yani

milel-i mahkûmeye ait efkârını sorduk. Buna cevaben, büyük bir milletin küçük milletlere tahakküm etmesini kabul etmediğini beyan etti. Çünkü onun fikrine nazaran ne kadar küçük olursa olsun, bir millet, tabiatın kendisine bahşettiği vasıfları inkişaf ettiremez veya böyle bir inkişafa mümanaat edilir ise, bu milletten matlub [taleb edilen] olan faide husule gelmez. Hatta o cemiyet-i mahkûme, bir zaman gelir ki milletler heyetinde maddi ve müspet bir rol oynayamadığı gibi diğer milletler arasında da her vakit için vesile-i niza' [çekişme, kavga] ve mücadele teşkil eder.

Lenin'in İlmi ve Seciyesi

Lenin ile daha o zaman görüştüğümüzde, bize Rusya'da bir ihtilal kopacağının muhakkak olduğunu haber vermiş idi. Aynı zamanda muharebenin de gayet uzun müddet devam edeceğini bildirmişti. İsviçre'deki müfrit sosyalistler Lenin'e pek ziyade ehemmiyet vermektedirler. Lenin İsviçre'deki müfrit sosyalist teşkilatının reisi idi. Ayda bir kere Jenev'e gider ve orada konferansını verdikten sora yine azletgâhına avdet ederdi. Mumaileyh Ernest Renan gibi büyük bir âlim olmasa bile, içtimaiyyat mebahisinde tetebbuat-ı vasıa sahibidir. Lenin'in en bariz seciyesi, prensiplerini tatbik hususunda gösterdiği şöhretli azmidir. Dediğim gibi konuşurken insanda iyi bir tesir bırakmaktadır. Cümleleri kesik olmakla beraber çok iyi konuşmaktadır.

Harp İlan Edildikten Sonra

Lenin harp ilan edildiği zaman Avusturya'da idi. Avusturyalılar buna karşı evvela diğer sivil üseraya olduğu gibi muamelede bulunmuşlar ise de bade Lenin olduğunu anladıktan sonra kendisine karşı daha iyi hareket ve bitaraf memleketlere gitmesine müsaade etmişlerdir. Lenin, Avusturyalılardan bu hareketlerinden dolayı pek ziyade memnuniyetle bahsetmekte idi.

V. Ivanov, *Lenin Kremlin'de, Bir "Komünist Cumartesi".*

Dergideki yazılardan bir "Lenin idolü" çıkarmak mümkündü. *Aydınlık* otuz bir sayılık tarihinde üç kez Lenin kapağı yaptı. 20. sayıdan [Şubat 1924] itibaren sürekli Lenin üzerine makalelere yer verdi. Yazarlar Sadreddin Celal, Şevket Süreyya, Şaziye Sabiha, Fevziye, Kerim Sadi idi. Ve nihayet Nâzım Hikmet'in "Ustamızın Ölümü" başlıklı ünlü şiiri Lenin'in ölümünden bir yıl sonra, *Aydınlık*'ın 30. sayısında, Şubat 1925'te yayımlandı.

Bu ünlü şiir maalesef Nâzım Hikmet güncel külliyatında, Yapı Kredi Yayınları'nın Nâzım'ın toplu eserlerinde, diliyle oynanmış, tahrif görmüş, hatta sansürlenmiş şekliyle yer alıyor.[18] Nâzım, Troçki'ye olan saygısına bu şiirde yer veriyordu. Nitekim ileriki yıllarda parti içinde Troçkistlikle suçlanacaktı. Yapı Kredi külliyatında şiirdeki Troçki'yi içeren satır silinmiş, yerine farklı bir satır eklenmişti. "Troçki'nin de demir dalgalı saçlarını titreten bir haber", tahrif görmüş versiyonda "Telgraf direklerinin demir saçlarını titreten bir haber" olarak yer almış, Troçki "telgraf"a dönüşmüştü. Değişikliğe uğrayan sözcükler ise şunlardı: seda—ses, aksi seda—yankı, kitlelerin—yığınların, aksi sedanın aksi sedası—yankının yankısı, yüksek sesle—haykırarak, asırların—yüzyılların. Ayrıca, külliyatta bu önemli şiirin nerede yayımlandığı belirtilmeksizin, yayın tarihi olarak 1924 tarihi veriliyor. 1924 tarihi de yanlıştır; zira şiir Şubat 1925'te, Lenin'in ölümünden bir yıl sonra *Aydınlık*'ta yayımlanır. Şiirin *Aydınlık*'ta yer alan sayfalarını ve Latin harflerine çevrilmiş halini ilişikte veriyoruz.

Bu arada şunu hatırlatalım. Nâzım o tarihlerde büyük ölçüde Mayakovski'nin etkisi altındaydı ve şiirin satırları da ayrı bir görsellik sunuyordu. Bu görsellik farklı puntolarla, koyu ve açık renklerle, türlü şekillerde ifade ediliyordu. Bu anlayış, dönemin konstrüktivist anlayışını yansıtıyordu. Nitekim *Aydınlık*'taki şiirde bunu gözlemlemek mümkün. Bugünkü yayınlarda ise bu hususa dikkat edilmiyor.

Toplumsal Tarih'in önümüzdeki sayısında Lenin'in ölümü üzerine *Aydınlık* dergisinde yer alan kadın-erkek Türk Marksistlerinin görüşlerine yer vereceğiz.

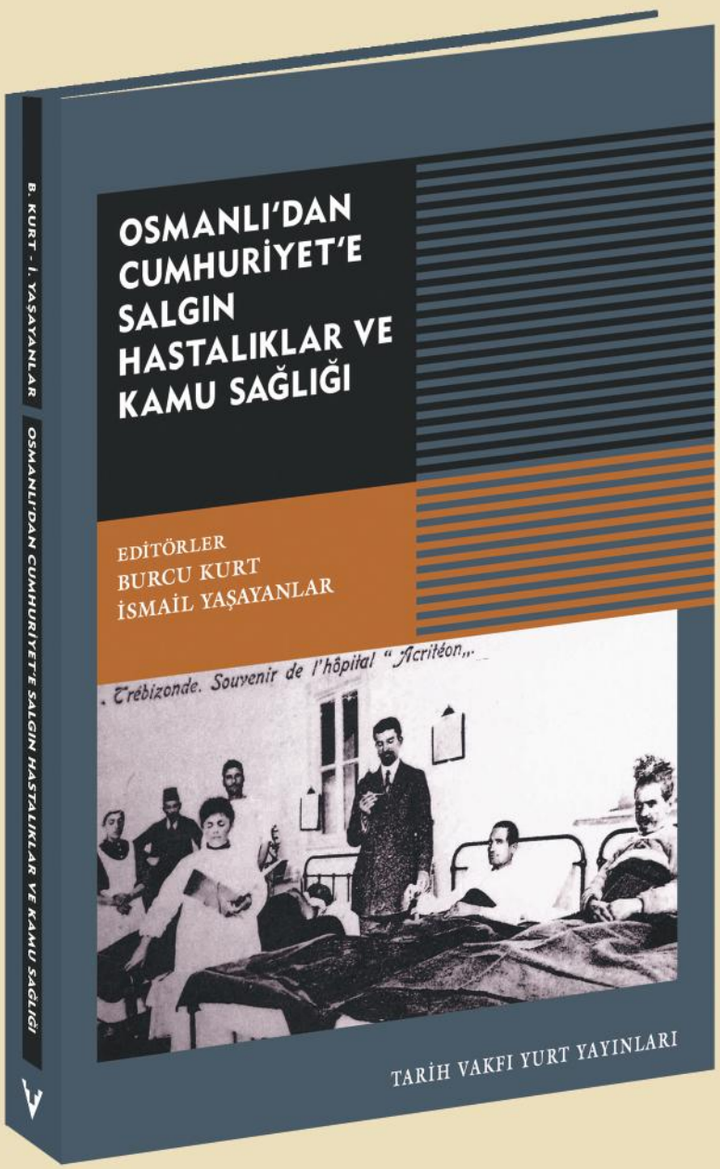
DİPNOTLAR

1 Zafer Toprak, "Anadolu'da Yeni Gün'de Kafkasya: Mustafa Kemal, Lenin ve Neriman Nerimanof", *Görüş* 41 (Nisan 1990): 26-27. "Dağıstan'ın Bağımsızlığı Nedeniyle Lenin-Mustafa Kemal Yazışmaları—Türkiye ve Rusya Münasebâtı", *Anadolu'da Yeni Gün*, 26 Kânunusani 1921, s. 1.
2 Lenin ve Leninizm-Hayatı, Şahsiyeti, Hakkındaki Mütalaalar [Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz!], Aydınlık Külliyatı 10 (İstanbul: Cihan Biraderler Matbaası, 1924), s. 60.
3 Age, s. 60.
4 Age, s. 61.
5 Age, s. 54
6 "Bolşevikler ve Lenin", *Vakit*, 17 Kânunuevvel 1917, s. 1.
7 "Lenin Kimdir?", *Sabah*, 13 Kânunuevvel 1333/1917, s. 1.
8 "Lenin'de istibdat meyli", *Vakit*, 18 Şubat 1918, s. 1.
9 "Bolşevikî Siyaseti", *Tanin*, 20 Şubat 1918, s. 1.
10 Yusuf Osman, "Sosyalizm Nedir?", *Tasvir-i Efkâr*, 5 Haziran 1917, s. 1.
11 "Harp ve Sosyal Demokrasi", *Tanin*, 4 Nisan 1917, s. 1.
12 "Lenin Kimdir?", *Sabah*, 13 Kânunuevvel 1333/1917, s. 1.
13 Uygur Kocabaşoğlu ve Metin Berge, *Bolşevik İhtilâli ve Osmanlılar* (Ankara: Kebikeç Yayınları, 1994).
14 "Lenin'le Bir Mülakat", *Vakit*, 12 Kânunuevvel 1333/1917, s. 1.
15 "Lenin ile Mülakat", *Tasvir-i Efkâr*, 20 Kânunuevvel 1917, s. 1 (Darülmuallimin-i Aliye muallimlerinden Aziz Bey ve Yusuf Akçura).
16 "Lenin'le Bir Mülakat", *Vakit*, 12 Kânunuevvel 1917, s. 1.
17 Aydınlık Külliyatı 10: *Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz — Lenin ve Leninizm — Hayatı, Şahsiyeti ve Hakkındaki Mütalaalar* (Cihan Biraderler Matbaası, 1924).
18 Nâzım Hikmet, İlk Şiirler [Şiirler 8] (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), s. 209-211 ve Nâzım Hikmet, *Bütün Şiirleri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), s. 2071-2073.
19 Nâzım Hikmet, "Ustamızın Ölümü", *Aydınlık* 30 (Şubat 1925/1341): 803-804.

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SALGIN HASTALIKLAR VE KAMU SAĞLIĞI

Toplumları en çok etkileyen unsurlardan olan salgın hastalıkları sosyal ve ekonomik tarih çalışmaları bağlamında ele almak, yeni bir yönelim olarak görülse de esasen bir mecburiyettir. Özellikle Sanayi ve Fransız devrimleri sonrası Avrupa'da dönüşen devlet yapısı ve bu dönüşümün bir nüvesi olan "sağlıklı vatandaş" düşüncesinin ortaya çıkması, kamu sağlığı uygulamalarının yaygınlaşma ve modernleşme sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu sürecin bir parçası olarak devletin temel vazifesi sağlıklı vatandaşlar, işçiler ve askerler yetiştirmek olmuş, bu durum devlet-toplum ilişkisinde karşılıklı çıkara dayalı bir denge kurulmasının ve gündelik hayatta hem kısa, hem de uzun vadeli bazı temel pratiklerin yer edinmesinin önünü açmıştır.

Elinizdeki kitap salgın hastalıklar ve kamu sağlığı uygulamalarını, çeşitli tarihsel dönemlerde devlet ve toplum perspektifinden inceleyen bir çalışmalar bütünüdür. İçerdiği yazılar, kamu sağlığı ve kenti sıhhileştirme çabaları çerçevesinde mekân ve kurum özelinde bazı değerlendirmelerde de bulunarak, imparatorluğun ve cumhuriyetin genel sağlık politikası hakkında fikir vermektedir. Bu çalışma, bir taraftan Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan zaman diliminde devletin sağlıklı vatandaşlar yetiştirmek için tesis ettiği kurumları, bireylerin bu uğurda nasıl seferber edildiğini inceleyerek, devletin sağlık politikaları bağlamında zihniyet değişimini ele almakta; diğer taraftan ise toplumun belirleyiciliğine ve sağlık tarihinin ulusları aşan özelliğine dikkat çekerek, sınırların sadece devletleri birbirinden ayıran bir hattan ibaret olmadığını gözler önüne sermektedir.

Online Satış: http://dukkan.tarihvakfi.org.tr/

Vakıf Merkezi
Sarıdemir Mah. Ragıp Gümüşpala Cad. No: 10
34134 Eminönü/İstanbul
Tel: (0212) 522 02 02 - Faks: (0212) 513 54 00
www.tarihvakfi.org.tr - tarihvakfi@tarihvakfi.org.tr

Ankara İrtibat Bürosu
Selanik Caddesi Tankut İş Merkezi
No 82/30 06420 Kızılay Ankara
T (0312) 424 05 10 / 424 00 50

TARİH VAKFI